

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Людмила Цибульська,
доцент кафедри "Інтелектуальна власність і право"
Приазовського державного технічного університету,
к.е.н.

Постановка проблеми. Важко уявити існування сучасного суспільства без комп'ютерних технологій. Програми і комп'ютерне обладнання в світовому інформаційному просторі функціонують сукупно, тому питання їх ефективної правової охорони як об'єктів інтелектуальної власності має велике значення не лише для індустрії програмного забезпечення, а й для інших різновидів бізнесу. Світовий досвід довів, що питання правової охорони та захисту комп'ютерного програмного забезпечення є найбільш суперечливими в юридичній практиці, в наслідок чого виникає розбіжність між необхідністю правового захисту комп'ютерних програм з можливістю застосування санкцій, у разі їх піратського копіювання та розповсюдження, через недостатньо чітке визначення об'єкта правового регулювання.

В Україні, згідно з чинним законодавством, комп'ютерні програми є об'єктом авторського права і охороняються як літературні твори. В цілому законодавство України відповідає вимогам щодо правової охорони комп'ютерних програм у країнах

ЄС та інших розвинутих країнах світу. Але, через стрімкий розвиток технологій створення комп'ютерних програм питання подальшого удосконалення правової охорони зазначеного об'єкта права інтелектуальної власності не втрачає своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням правових підходів щодо охорони комп'ютерних програм приділена увага таких науковців, як: Віталієв Г.В. [1], Кареліна М.М. [2], Ревинський О.В. [3], Петренко С.А. [4, 5], Усов А.І. [6] та інші. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблема залишається невирішеною. Аналіз пропозицій науковців свідчить про неможливість забезпечення для комп'ютерних програм абсолютно

Юлія Федотова,
магістр кафедри «Інтелектуальна власність і право»
Приазовського державного технічного університету

надійної охорони лише нормами авторського або патентного права.

Постановка завдання. У межах статті щодо дослідження цивільно-правової охорони комп'ютерного програмного забезпечення було поставлено такі завдання: дослідити основні принципи охорони комп'ютерної програми із застосуванням норм авторського та патентного права.

Метою статті є висвітлення аспектів та особливостей цивільно-правової охорони комп'ютерних програм, розробка пропозицій щодо удосконалення механізму охорони комп'ютерного програмного забезпечення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Серцем і душею цифрової епохи є комп'ютерне програмне забезпечення. Сфера застосування комп'ютерних програм майже неосяжна. Вона торкається буквально всього, що представлено у цифровій формі. Це єдина галузь, якій не довелося боротися з наслідками цифрової революції, оскільки вона єдина починалася з цифрового формату; вона стала основою для такого рівня зростання національного багатства, якою не стала жодна інша галузь до цього [7].

Наприклад, у процесі розвитку законодавства про авторське право, передусім у США, було здійснено його адаптацію для забезпечення охорони “структури, послідовності й організації” комп'ютерних програм, а також відносно тексту й візуального представлення програм на екрані. Але авторське право поширюється лише на спосіб вираження ідей. Самі ідеї або процеси, втілені в будь-якій комп'ютерній програмі знаходяться поза межами правового регулювання нормами авторського права. Цей парадокс, який часто називають “дихо-

томією ідеї та вираження”, змусив розробників програмного забезпечення на додаток до охорони нормами авторського права звернути увагу на патентну охорону винахідницьких ідей, що містяться в комп'ютерних програмах [7].

Основна позитивна риса охорони за допомогою механізму авторського права полягає в презумпції авторства: тобто авторське право на комп'ютерну програму виникає при її створенні і для його реалізації не потрібна обов'язкова реєстрація програми. Реєстрація може бути здійснена за бажанням автора, носить формальний характер і не вимагає багато часу. Другою позитивною рисою є тривалий термін охорони авторського права (в Україні — впродовж всього життя автора та 70 років після його смерті). Але користь від такого тривалого терміну охорони представляється вельми сумнівною, оскільки ринок програмного забезпечення стрімко розвивається, і нові версії програм виходять майже через кожний рік або два. На думку більшості фахівців, це всі переваги авторського механізму охорони комп'ютерних програм.

При цьому недоліків в авторсько-правовій охороні можна углядіти набагато більше. Наприклад, у ст. 8 Закону України “Про авторське право і суміжні права” зазначено: “Передбачена цим Законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені описані, пояснені, проілюстровані у творі”. Таким чином, можна, змінивши, наприклад, оформлення програми, але, не змінюючи її суті,

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

одержати абсолютно новий об'єкт охорони. Прикладом цього є бухгалтерські програми, в яких за основу беруться однакові ідеї стосовно представлення даних у табличному вигляді, оснований на бухгалтерському законодавстві. Виразивши ту ж саму ідею за допомогою різних вихідних кодів, не змінюючи при цьому структуру та параметри, можна отримати нову комп'ютерну програму.

Не зовсім коректно порівнювати комп'ютерні програми з літературними творами. На відміну від літературних творів тексти комп'ютерних програм (вихідний або об'єктний код) не мають самостійної цінності без можливості їх використання в комп'ютері. Отже, сприйняття комп'ютерної програми (її коду), відбувається не безпосередньо людиною, а опосередковано, за допомогою комп'ютера.

Наступний недолік авторського механізму захисту впливає із способу написання більшості сучасних програм. Як відомо, програми не пишуться "з чистого листа", а створюються в середовищі розробки за допомогою певної мови програмування. При цьому програмісти більшою або меншою мірою використовують вже готові шаблонні конструкції, бібліотеки середовища розробки. Це призводить до того, що з використанням сучасного методу об'єктно-орієнтованого програмування, тексти програм містять готові стандартизовані фрагменти, на створення яких програміст не витрачав творчої праці. За таких умов одна програма може відрізнитися від іншої алгоритмом, згідно з яким змінюється порядок розміщення частин програми. З позиції авторського права, будь-яка така програма,

створена в середовищі розробки (а це 80-90% від загальної кількості програм в світі), може вважатися складеним твором.

Недоліком авторсько-правової охорони є відсутність контролю новизни створюваних програмних продуктів, а також їх алгоритмів. Це й призводить до перенасичення ринку програмного забезпечення плагіатом, та до випуску виробниками програмного забезпечення низькоякісної продукції. Відсутність унікальності, а серед комп'ютерних програм існує маса аналогів, що однаково виконують одні і ті ж функції, також суперечить основам авторського права і може розглядатися як підстава для порушення питання про правомірність віднесення програм до об'єктів авторського права.

З погляду цільового призначення комп'ютерних програм для технологічних процесів вони, по суті, є засобами виробництва (засобами обробки даних) і задовольняють функціональним потребам фахівців. Літературні ж твори, навпаки, призначені для задоволення духовних потреб людини. Тому на відміну від авторського права, яке захищає конкретну реалізацію програми, а не її зміст (ідею, принцип, спосіб функціонування), патент на винахід може забезпечити захист змістовної сторони програмного забезпечення. Патентна охорона також може розповсюджуватися на природу, основоположну ідею програми, які втілені в її алгоритмі. Крім того, патент надає виняткове право власності на технічну реалізацію ідеї (якщо вона відображена в істотних ознаках формули винаходу) і запобігає її несанкціонованому використуванню.

Таким чином, патентна охорона програмного забезпечення більш су-

твева, ніж охорона нормами авторського права. Патентне законодавство широко застосовується для охорони комп'ютерних програм у США, Японії, країнах ЄС.

В Україні патентом можна захистити тільки те програмне забезпечення, яке впроваджене у промисловий процес, тобто автоматизовані системи управління технологічними процесами. При цьому, значна кількість програм відноситься до іншої групи — автоматизованих систем управління підприємствами (де автоматизовані всі робочі місця: бухгалтера, юриста, менеджера та інших). Поширення в Україні режиму правової охорони патентного права на такі програмні продукти є досить проблематичним.

Проте, все ж таки існує можливість використання норм патентного права для охорони комп'ютерних програм. Програма може бути захищена патентом на винахід, якщо вона є не основною частиною патентоспроможного об'єкта — пристрою або способу. Можуть підлягати охороні програми, які тісно пов'язані з управлінням апаратними засобами для виконання нових неочевидних задач технічного характеру.

До недоліків охорони комп'ютерної програми нормами патентного права можна віднести:

- необхідність консультації кваліфікованого фахівця у сфері патентного права;
- складний механізм захисту;
- тривалий період експертизи заявки;
- досить висока вартість патенту.

Іншим доповненням до охорони комп'ютерних програм за допомогою авторського права є охорона з використанням законодавства про комерційну таємницю, що дозволяє

забезпечувати охорону комп'ютерних програм у вихідних кодах доти, поки вони триматимуться в секреті. Отже, одним з найбільш глибоких впливів комп'ютерних програм на інтелектуальну власність виявився факт, що той самий програмний продукт чи технологія можуть бути захищені авторським правом, патентом або законом про комерційну таємницю [7].

Висновки та пропозиції. Підсумовуючи, необхідно відзначити, що дослідження і аналіз практичного використання чинного законодавства в галузії охорони авторських прав на комп'ютерні програми дозволяє запропонувати деякі шляхи щодо вдосконалення норм національного законодавства, основними з яких є:

1. Доповнення законодавства з авторського права нормами та розробка на їх основі механізмів із забезпечення охорони ідей і принципів, які основою комп'ютерної програми.
2. Удосконалення патентного законодавства додатковими нормами (аналогічними тим, що містить патентний закон США), які дозволять ширше застосовувати режим патентної охорони до комп'ютерних програм.
3. Розробка критеріїв проведення судових експертиз під час розкриття і розслідуванні злочинів, пов'язаних з різноманітними порушеннями авторських прав в галузі програмного забезпечення.
4. Розробка механізму подвійної охорони програмного забезпечення (авторсько-патентного), який передбачає під час подання заявок проводити одну загальну експертизу та отримувати охоронний документ з детальним

описом усіх ознак новизни комп'ютерної програми.

Отже, враховуючи вищенаведені переваги і недоліки авторсько-правової і патентної системи, оптимальною, на наш погляд, буде система, що втілює в собі експертну перевірку, характерну для патентної охорони і до-

ступність, характерну для механізму авторського права. Термін дії охоронного документа не повинен перевищувати п'ять років, через швидке моральне старіння програм.

Список використаних джерел:

1. Віталієв Г.В. *Правова охорона програм для ЕОМ і баз даних [Електронний ресурс]*. — Режим доступу: http://www.relcom.ru/Archive/1997/ComputerLaw/Soft_law.htm
2. Кареліна М.М. *Судовий захист прав авторів програм для ЕОМ і баз даних [Електронний ресурс]* — Режим доступу: <http://www.internet-law.ru/law/evm.htm>
3. Петренко С.А. *Правові підходи щодо захисту комп'ютерних програм // Інтелектуальний капітал. — 2002. — № 5. — С. 17-24.*
4. Петренко С.А. *Правові шляхи припинення піратського використання програмного забезпечення // Інтелектуальний капітал. — 2003. — № 1. — С. 3-8.*
5. Ревинский О.В. *Комп'ютерне програмне забезпечення і патентна охорона. — М.: ІНІЦ Роспатента, 2002. — 278 с.*
6. Усов А.І. *Проблеми комплексної експертизи комп'ютерних засобів // Управління захистом інформації. — 2000. — Т. 4. — № 3. — С. 34-39.*
7. Каміл Ідріс. *Інтелектуальна власність — потужний інструмент економічного зростання. / Пер. з англ. — Укрпатент. — 2006. — 371 с.*

ЦІКАВО ЗНАТИ

ПОЯВА КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР

Першою комп'ютерною грою став стимулятор ракети, створений у 1942 р. Т. Голдсмітом-мол. та Істл Рей Менном, на яку у 1948 р. вони отримали патент № 2455922.

У 1952 р. була створена комп'ютерна гра (імітація відомих “хрестиків-нуликів”) А. Дугласом, який саме працював над своєю докторською дисертацією в Кембріджському університеті. Гра працювала на комп'ютері EDSAC, зображення на якому формувалось за допомогою променів катодів.

У 1962 р. Стів Рассел створив Spacemar! Це була перша гра, що була призначена безпосередньо для гри на комп'ютері, тобто для комп'ютерного використання. А згодом, у 1967 р., Ральф Баєр вперше написав відеогру, в яку можна було грати використовуючи екран телевізора. Гра називалася “Переслідування”.

За матеріалами сайтів: <http://www.kidtoy.ru/15.html>,
<http://ru.wikipedia.org/wiki/>